

УДК 159.923

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.5-1.6>

Д. В. Логвінова

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СУГЕСТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Сучасний світ існує в специфічному інформаційному просторі, який людство створює та експлуатує у власних цілях. Відмінно вибудована інформаційна система маніпулювання, що оснований на принципах і методах сугестії, є найбільш впливовою на підростаюче покоління.

Метою дослідження стало вивчення особливостей прояву сугестивної поведінки в юнацькому віці. Ми припустили, що прояв сугестивності та її вираженість визначаються типологічними особливостями особистості й не мають статевої специфіки.

Серед завдань дослідження було виявлення статевих особливостей у вираженості показників сугестивності, вольової саморегуляції, стресостійкості й інтелекту в досліджуваних і встановлення зв'язків між ними з подальшим аналізом і формулюванням висновків.

Вивчення зазначеної проблеми здійснювалося на підставі аналізу досліджень, присвячених розгляду психологічних і психофізіологічних механізмів сугестивності в юнацькому віці та використання діагностичних методик, як-от: методики виявлення рівня сугестивності «П'ять термінових завдань»; методики «Дослідження вольової саморегуляції» О.В. Зверькова та Є.В. Ейдмана; методики «Рівень стійкості до стресу» Ф.Т. Готвальда, В. Ховальда; культурно-вільного тесту на інтелект Р. Кеттелла (KFIT) і багатфакторного особистісного опитувальника Р. Кеттелла (16 RF). Обґрунтованість висновків дослідження забезпечувалася застосуванням таких методів статистичної обробки даних: параметричного критерію χ^2 -Фішера, параметричного критерію t-Ст'юдента, коефіцієнта кореляції r-Пірсона і критерію Z-перетворення Фішера.

Дослідження проводилося на базі Відокремленого підрозділу «Костянтинівський технікум Луганського національного аграрного університету» м. Костянтинівки. В експерименті брали участь 47 осіб (студентів 1–2 курсу) у віці від 16 до 21 року, із яких 23 юнаки і 24 дівчини.

У результаті проведеного дослідження висунута нами гіпотеза щодо незалежності рівня сугестивності, інтелекту, стресостійкості й вольової саморегуляції від статі загалом підтверджена. Проте аналіз зв'язків між особистісними характеристиками та піддатливістю до впливу показав наявність статевих відмінностей: навіюваність у дівчат тим менша, чим більша в них здатність до володіння своїми почуттями й стресостійкість. У хлопців, на відміну від дівчат, показники кореляцій між зазначеними шкалами наближені до нульового значення, тобто на вираженість їхньої сугестивності не впливає ні воля, ні стресостійкість.

Ключові слова: сугестія, контрсугестія, вольова саморегуляція, стресостійкість, інтелект, особистісні характеристики, юнацький вік.

Постановка проблеми. За визначенням Е. Тоффлера, сучасний соціум існує в специфічному інформаційному просторі, який людство створює та експлуатує у власних цілях. Спираючись на нові типи можливостей у спілкуванні та взаємодії соціальних суб'єктів з великими групами людей одночасно, інформаційний світ вибудовує нові моделі масових комунікацій. Управління ними відмінно вибудована система маніпулювання, що оснований на принципах і методах сугестії. Найбільш вразливим до такого, нерідко руйнівного, впливу виявляється підростаюче покоління [1, с. 328–335].

В.М. Бехтерев зазначав, що сугестія (навіювання) є невід'ємною частиною людських взаємин [2]. Уважається, що навіювання відбувається несвідомо, пі час безпосереднього спілкування між людьми. Специфікою сугестивності є підвищена піддатливість щодо спонукань, які спрово-

ковані іншими людьми, некритична готовність підкоритися, схильність переймати чужі настрої й звички інших. Ця властивість проявляється під час спілкування, читання книг, сприйняття реклами та інформації з мережі Інтернет.

Як показують дослідження, під час частого відтворення станів навіювання відбувається формування відповідних якостей особистості, якій, крім сугестивності, притаманні такі риси, як сором'язливість, довірливість, вразливість, тривожність, невпевненість у собі. Підвищена сугестивність також характеризує індивідів з відносно низьким рівнем інтелектуального розвитку й несформованим логічним мисленням, що є основою критичності. Певні умови (такі, як стомлення, хвороба, стрес, дефіцит часу, брак компетентності й груповий тиск) можуть провокувати підвищення ступеня сугестивності індивіда.

Мета статті. Дослідження присвячено вивченню особливостей прояву сугестивної поведінки в юнацькому віці. Ми вважаємо, що психологічні особливості юнацького віку, як-от: підвищена емоційна збудливість, часті зміни настрою, тривожність, підвищена рефлексія тощо – тісно пов'язані з явищем сугестії: можуть підсилюватися нею або «використовуватися» нею. У юності люди вперше стикаються з актуальними питаннями про сенс життя загалом і сенс власного життя зокрема, про призначення людини, про власне «Я». Тому дуже важливою для молодих людей є наявність у них внутрішніх засобів розв'язання будь-яких проблем, здатність протистояти інформаційному впливу соціуму, уникнути негативних форм поведінки, проявів наркоманії, алкоголізму, психічних розладів.

Сугестивність як загальновишарована властивість особистості разом з іншими якостями виконує важливі соціально-психологічні функції: сприяє формуванню суспільної психології, впровадженню в психіку людей подібних поглядів і переконань, думок та оцінок, спрямовує й регулює активність особистості, спонукаючи до однакових справ і вчинків або стримуючи від них. Вона також сприяє або перешкоджає надходженню значимої інформації та використанню людьми потенційних фізіологічних і розумових сил у тих чи інших видах індивідуальної або суспільної діяльності (В.М. Бехтерев, В.А. Бакеев, Л.П. Гримак, В.М. Куліков, К.І. Платонов, Б.Ф. Поршнев, В.Ф. Сафін, А.Н. Свядош, І.Є. Шварц та ін.).

Термін «сугестія» (навіювання) запозичений із повсякденного життя й уведений спочатку в медичну практику під виглядом гіпнотичного або постгіпнотичного навіювання. Сьогодні в науці цей термін не обов'язково пов'язується з особливим станом душевної діяльності, що доводять випадки здійснення навіювання, виробленого в стані бадьорості. Більше того, сугестія в широкому сенсі є одним зі способів взаємодії однієї особи з іншою навіть у звичайних умовах життя [3]. Це подання інформації, що сприймається без критичної оцінки, що здійснює вплив на перебіг нервово-психічних процесів. За допомогою сугестії можуть викликатися відчуття, уявлення, емоційні стани й вольові спонукання, а також здійснюватися вплив на вегетативні функції організму без активної участі й логічної переробки сприйнятого. Навіювання є компонентом звичайного людського спілкування, але може виступати як спеціально організований вид комунікації, що передбачає некритичне сприйняття інформації, що повідомляється.

Якщо переконання супроводжується неминучою критикою з боку переконуваного, то сугестія (навіювання), як висловився В.І. Бехтерев, входить у свідомість людини «не з парадного входу,

а ніби із заднього крила, минаючи сторожа – критику» [2, с. 96–98].

Сьогодні навіювання є складником нормального людського спілкування. Разом з іншими способами впливу вона виконує важливі соціально-психологічні функції, а саме: сприяє формуванню суспільної психології людей (упровадженню у свідомість подібних поглядів і переконань, думок та оцінок, норм діяльності й поведінки), спрямовує й регулює активність особистості, спонукаючи до певних справ і вчинків або стримуючи від них.

За І.П. Павловим, навіювання є найбільш спрощеним найтипівішим умовним рефлексом людини. Його механізм формується в процесі загального розвитку особистості під впливом виховання. На думку М.М. Корнева та А.Б. Коваленка, сугестія пов'язана з покорою наявним обставинам, залежністю від примусової сили колективних дій та уявлень; вона є засобом інтеграції групи, консервації, збереження наявних звичаїв, форм поведінки [4].

У спілкуванні впливу навіювання протистоїть процес контрнавиювання (контрсугестія) ставлення сугерента до особистості сугестолога [5, с. 426–434], що зумовлює психічну незалежність людини, розвиток її самостійності й індивідуальності, виступає як непокоря наявному стану речей.

На думку Б.Ф. Поршнева, «якщо сугестія завжди є засобом інтеграції групи, збереження наявних звичаїв, форм поведінки, то контрсугестія – це знаряддя здійснення змін у суспільстві, його руху вперед ... саме завдяки непокорі та бунту стає можливим прогрес» [5].

Отже, сугестивність це ступінь сприйнятливості до навіювання, який визначається суб'єктивною готовністю піддатися та підкоритися сугестивному впливу або змінити поведінку не на підставі розумних, логічних доказів, а за однією лише вимогою або пропозицією, які надходять від іншої особи або групи осіб. При цьому сама людина контролює себе достатньою мірою. Підкорюючись, вона продовжує вважати свій спосіб дій результатом власної ініціативи та самостійного вибору.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні ми *припустили*, що прояв сугестивності та її вираженість визначаються типологічними особливостями особистості й не мають статевої специфіки.

Серед завдань дослідження – виявлення статевої особливості у вираженості показників сугестивності, вольової саморегуляції, стресостійкості й інтелекту в досліджуваних і встановлення зв'язків між ними з подальшим аналізом і формулюванням висновків.

Вивчення зазначеної проблеми здійснювалося на підставі аналізу досліджень, присвячених розгляду психологічних і психофізіологічних механізмів сугестивності в юнацькому віці та використання

діагностичних методик, як-от: методика виявлення рівня сугестивності «П'ять термінових завдань»; методика «Дослідження вольової саморегуляції» О.В. Зверькова та Є.В. Ейдмана; методика «Рівень стійкості до стресу» Ф.Т. Готвальда, В. Ховальда; культурно-вільний тест на інтелект Р. Кеттелла (KFIT) і багатофакторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла (16 RF). Обґрунтованість висновків дослідження забезпечувалася застосуванням таких методів статистичної обробки даних: параметричний критерій φ -Фішера, параметричний критерій t -Стьюдента, коефіцієнт кореляції r -Пірсона та критерій Z -перетворення Фішера.

Дослідження проводилося на базі Відокремленого підрозділу «Костянтинівський технікум Луганського національного аграрного університету» м. Костянтинівки. В експерименті брали участь 47 осіб (студентів 1–2 курсу) у віці від 16 до 21 року, із яких 23 юнаки та 24 дівчини.

За результатами методики «П'ять термінових завдань», призначеної для визначення рівня сугестивності юнаків, нами встановлено, що більша частина респондентів має середній рівень сугестивності (див. таблицю 1). Так, у групі хлопців цей показник становив 56,5%, у дівчат – 54,2%. Набагато меншими виявилася представленість показників низького та високого рівнів сугестивності. У досліджуваних юнаків вони становили 17,4% і 26,1%, у дівчат – 20,8% і 25% відповідно.

Отже, більшості молодих людей властиві прояви сугестивної поведінки середнього рівня. Такі люди є відкритими, відвертими й безпосередніми, їм притаманна незалежність, орієнтація на власні рішення, заповзятливість, енергійність, але водночас напруженість, здатність дослухатися до думки оточуючих.

Порівняння відсоткової представленості рівнів вираженості сугестії у вибірках дівчат і хлопців, що здійснювалося за допомогою параметричного критерію φ -Фішера, не виявило статистично достовірних відмінностей. Одержані результати пока-

зали відсутність зв'язку між біологічною статтю і схильністю досліджуваних до навіювання.

Вивчення показників вольової саморегуляції проводилося за тестом-опитувальником О.В. Зверькова та Є.В. Ейдмана. Аналогічно до результатів попереднього дослідження, тут також переважали показники середнього рівня без значних статевих відмінностей. За всіма трьома шкалами методики («вольової саморегуляції», «наполегливості» й «само витримки») представленість середнього рівня у хлопців становила 65,3%, 69,5 та 73,9%; у дівчат 70,8%, 62,5 та 66,6% відповідно. Також виявлено, що серед дівчат більша представленість тих, хто вказував у себе високий рівень вольової саморегуляції та наполегливості (20,8% дівчат проти 13,0% і 8,7% хлопців відповідно). Перевірка статевих відмінностей у представленості низьких і високих показників за всіма трьома шкалами достовірних показників не виявила (див. таблицю 2).

Дослідження рівня стресостійкості юнаків, що проводилося за методикою Ф.Т. Готвальда, В. Ховальда, також показало значну представленість показників середнього рівня: 60,9% хлопців і 70,8% дівчат, проте низьких показників виявлено більше серед перших (26,10% хлопців проти 12,5% дівчат) (див. таблицю 3). Отже, значна кількість хлопців нашої вибірки, відповідно до інтерпретації авторів методики, у відповідях підтвердили, що перебувають у колі надмірних психічних напружень і потребують певних зусиль щодо подолання стресу, повернення спокою, впевненості в собі та здатності до продуктивного навчання. Серед дівчат більше зустрічалося «освічених» та упевнених у власних здібностях виявляти негативний вплив факторів і запобігати йому, що можуть спричинити стресову ситуацію. Зазначимо, що подальша обробка результатів, а саме порівняння показників стресостійкості в обох досліджуваних групах за критерієм Фішера також не виявило статистично значущих відмінностей. Отже, знову підтверджена відсутність стате-

Таблиця 1

**Розподіл показників вираженості сугестії
у хлопців і дівчат, отриманих за методикою «П'ять термінових завдань»**

Рівень сугестивності	Хлопці	Дівчата	φ
Низький	17,40%	20,8%	0,29
Середній	56,50%	54,2%	0,16
Високий	26,10%	25,0%	0,09

Таблиця 2

**Розподіл показників вольової саморегуляції хлопців і дівчат, отриманих
за методикою А.В. Зверькова та Є.В. Ейдмана**

Рівні шкал	Вольова саморегуляція			Наполегливість			Самовитримка		
	хлопці	дівчата	φ	хлопці	дівчата	φ	хлопці	дівчата	φ
Низький рівень	21,7%	8,4%	1,31	21,7%	16,7%	0,44	8,7%	16,7%	0,88
Середній рівень	65,3%	70,8%	0,40	69,6%	62,5%	0,52	73,9%	66,6%	0,55
Високий рівень	13,0%	20,8%	0,72	8,7%	20,8%	1,19	17,4%	16,7%	0,01

вої зумовленості у вираженості такої особистісної характеристики, як стресостійкість.

У дослідженні ми також припустили, що сугестивність осіб юнацького віку може залежати від їхнього розумового розвитку, тому з метою визначення рівня інтелекту студентів досліджуваних груп нами використано методику «Культурно-незалежний тест на інтелект» Р. Кеттелла (CFIT). Обробка отриманих даних показала, що більшість студентів мають середній рівень інтелекту: 62,5% дівчат і 69,6% хлопців. Отже, у значній більшості досліджуваних виявлена схильність досягати певних результатів, проте на особливо видатні успіхи розраховувати не можна. Такий інтелект піддається розвитку за умови постійних і наполегливих тренувань (див. таблицю 4).

Низький рівень інтелекту за вказаною методикою виявлено у 12,5% опитуваних дівчат і 17,4% хлопців. За спостереженнями психологів-дослідників, такі люди зазвичай нормально навчаються в школі, іноді навіть у ВНЗ. Але згодом вони можуть працювати в галузях, де перевага надається фізичній витривалості, де не вимагається прояв інтелектуальних здібностей і докладання надмірних розумових зусиль. Цей показник також є передбачуваним, оскільки досліджувані юнаки не мають вищої освіти й більшість із них навіть не планує вступати до університету; їхні показники успішності відповідають рівню, нижчому за середній, і в них майже відсутня мотивація до отримання стипендій.

Показники рівня «вищий за середній» виявлено лише у 25% респондентів-дівчат і 13% опитуваних хлопців. Таких людей помітно серед інших студентів та учнів навчальних закладів, як правило, вони стають відмінниками, успішно закінчують навчання у ВНЗ, реалізують себе в різноманітних професіях і досягають високих результатів, зазвичай працюють, старанні, тягнуться до знань усе життя.

Відмінності між відсотковими показниками рівнів інтелекту в хлопців і дівчат не досягли статистичної значущості.

На підставі наведених вище даних можна зробити висновок, що гіпотеза нашого дослідження щодо незалежності рівня сугестивності, інтелекту, стресостійкості й вольової саморегуляції від статі підтверджена. І в хлопців, і в дівчат однаково трапляються прояви сугестивної поведінки, тяжіння до середнього рівня інтелектуальних здібностей, стійкості в стресових ситуаціях і здатності до вольової саморегуляції, включаючи наполегливість і самовитримку.

У дослідженні ми також припустили, що рівень сугестивності в юнацькому віці пов'язаний із вираженістю окремих індивідуальних характеристик особистості. Окрім уже зазначених методик, опис яких наведений вище, нами додатково проведено тестування студентської молоді за методикою 16-факторного опитування Р. Кеттелла (16-PF). Для визначення статистичної значущості відмінностей середніх величин двох незалежних вибірок ми використали параметричний t-критерій Стьюдента (див. таблицю 5).

Порівняльний аналіз середніх результатів показав, що статистично значущі відмінності виявлені лише за шістьма шкалами: «низька-висока нормативна поведінка» ($t=2,19$; $p\leq 0,05$), «жорсткість-чутливість» ($t=2,31$; $p\leq 0,05$), «практичність-мрійливість» ($t=3,26$; $p\leq 0,01$), «спокій-тривожність» ($t=3,52$; $p\leq 0,001$), «конформізм-нонконформізм» ($t=2,13$; $p\leq 0,05$) і «розслабленість-напруженість» ($t=3,12$; $p\leq 0,01$). Виявлено, що дівчата на статистично значущому рівні проявляють вищу нормативність поведінки та чутливість, мрійливість, напруженість і тривожність. Їхні однолітки чоловічої статі подібну тенденцію за даними нашого дослідження проявляють за показниками конформізму.

Для встановлення зв'язку між сугестивністю та іншими особистісними характеристиками двох вибірок досліджуваних ми застосували кореляційний аналіз К. Пірсона, результати якого не засвідчили жодного статистично значущого показника кореляції у вибірці хлопців.

У дівчат показники сугестивності на статистично значущому рівні позитивно корелювали

Таблиця 3

Розподіл показників стресостійкості хлопців і дівчат, отриманих за методикою Ф.Т. Готвальда, В. Ховальда «Яка ваша стійкість до стресу?»

Рівень вираженості	Хлопці	Дівчата	φ
Низький рівень	26,10%	12,50%	1,20
Середній рівень	60,90%	70,80%	0,72
Високий рівень	13,00%	16,70%	0,36

Таблиця 4

Розподіл показників інтелекту хлопців і дівчат за методикою «Культурно-незалежний тест на інтелект» Р. Кеттелла (CFIT)

Рівень інтелекту	Хлопці	Дівчата	φ
Низький рівень	17,4%	12,5%	0,14
Середній рівень	69,6%	62,5%	0,52
Вищий за середній рівень	13,0%	25,0%	1,06

Таблиця 5

Розподіл середніх показників за шкалами вираженості особистісних характеристик хлопців і дівчат за методикою 16-факторного опитувальника Р. Кеттелла (16-PF)

Шкали методики	Хлопці n=23	Дівчата n=24	t-student
Замкненість-товариськість	4,90±2,10	5,54±1,83	1,12
Низький-високий інтелект	2,95±2,11	3,38±1,80	0,75
Емоційна стабільність-нестабільність	5,15±1,79	6,00±1,91	1,52
Залежність-домінантність	7,00±1,92	6,96±2,24	0,07
Стриманість-експресивність	7,20±1,91	7,54±1,78	0,63
Низька-висока нормативність поведінки	5,25±1,62	6,50±2,24	2,19*
Боязкість-сміливість	5,40±1,92	6,04±1,95	1,12
Жорсткість-чутливість	3,80±1,51	5,00±2,02	2,31*
Довірливість-підозрілість	7,40±2,33	7,92±1,58	0,88
Практичність-мрійливість	3,75±1,94	5,38±1,35	3,26**
Прямолінійність-дипломатичність	5,65±2,03	5,75±2,18	0,16
Спокій-тривожність	6,05±1,90	7,88±1,64	3,52***
Консервативність-радикалізм	4,60±2,16	5,21±2,22	0,95
Конформізм-нонконформізм	6,50±1,73	5,50±2,29	2,13*
Низький-високий самоконтроль	5,05±1,54	5,63±1,89	1,16
Розслабленість-напруженість	4,05±1,73	5,58±1,63	3,12**
МД (адекватна-неадекватна самооцінка)	5,05±3,03	4,63±1,98	0,57
Інтелект за КФІТом	64,4±13,23	68,71±13,10	1,12
Сугестивність	44,35±8,45	43,58±7,77	1,12
Стресовитривалість	12,50±8,49	17,08±10,05	0,32
Вольова саморегуляція	14,95±3,80	14,13±3,77	0,75
Наполегливість	10,85±3,20	9,13±2,70	1,98
Самовитримка	7,20±2,04	8,21±2,18	1,63

Умовні позначки: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$.

з такими особистісними характеристиками, як замкненість ($r=0,41$; $p \leq 0,05$), напруженість ($r=0,43$; $p \leq 0,05$); негативно – з показниками стресостійкості ($r=-0,55$; $p \leq 0,01$), вольової саморегуляції ($r=-0,42$; $p \leq 0,05$), жорсткості ($r=-0,40$; $p \leq 0,05$) і високого самоконтролю ($r=-0,46$; $p \leq 0,05$). Це означає, що сугестія в дівчат тим більша, чим більші в них показники замкненості й напруженості й менші показники жорсткості, вольової саморегуляції та самоконтролю,

піддатливості до впливу стресових ситуацій (див. таблицю 6).

Для визначення статевих відмінностей у коефіцієнтах кореляційних зв'язків сугестивності з особистісними характеристиками осіб юнацького віку, нами використовувався критерій *Z-перетворення Фішера*. Результати відмінностей кореляційних зв'язків і визначення p -рівня значущості відмінностей кореляцій за цією методикою статистичного аналізу ми розмістили в таблиці 7.

Таблиця 6

Матриця кореляцій, отриманих на вибірках хлопців і дівчат

Сугестія	Вольова саморегуляція	Стресостійкість	Замкненість-товариськість	Жорсткість-чутливість	Низький-високий самоконтроль	Розслабленість-напруженість
Хлопці	0,12	0,07	-0,04	-0,17	-0,22	0,09
Дівчата	-0,42*	-0,55**	0,41*	-0,40*	-0,46*	0,43*

Умовні позначки: *- $p \leq 0,05$; **- $p \leq 0,01$.

Таблиця 7

Порівняння кореляційних зв'язків між показниками сугестії та особистісних характеристик у хлопців і дівчат (за допомогою *Z*-критерію Фішера)

Шкали	Сугестивність			$p \leq$
	дівчата	хлопці	<i>Z</i> -Фішера	
Вольова саморегуляція	-0,42	0,12	1,83	0,06'
Стресостійкість	-0,55	0,07	2,15	0,03*
Замкненість-товариськість	0,41	-0,04	1,53	-
Жорсткість-чутливість	-0,40	-0,17	0,81	-
Низький-високий самоконтроль	-0,46	-0,22	0,88	-
Розслабленість-напруженість	0,43	0,09	1,19	-

Умовні позначки ' $p \leq 0,1$; *- $p \leq 0,05$.

Порівняльний аналіз коефіцієнтів кореляцій, отриманих на вибірках дівчат і хлопців, показав наявність статевих відмінностей під час установаження зв'язків показників сугестії з показниками вольової саморегуляції ($Z=1,83$; $p \leq 0,1$) і з показниками стресостійкості ($Z=2,15$; $p \leq 0,05$). Отже, у дівчат зв'язок сугестії з показниками вольової саморегуляції був сильнішим від зв'язку, визначеного і хлопців, і характеризувався негативною спрямованістю ($r_{\text{дів}}=-0,42$; $r_{\text{хл}}=0,12$). Тобто навіюваність у дівчат тим більша, чим менша в них здатність до володіння своїми почуттями. Також порівняльний аналіз показав, що сугестія в дівчат негативно пов'язується зі стресостійкістю ($r_{\text{дів}}=-0,55$; $r_{\text{хл}}=0,07$), тобто навіюваність тим більша, чим менша стресостійкість. У хлопців, на відміну від дівчат, показники кореляцій між зазначеними шкалами наближені до нульового значення, тобто на вираженість їхньої сугестивності не впливає ані воля, ані стресостійкість.

Висновки. У результаті проведеного дослідження висунута нами гіпотеза щодо незалежності рівня сугестивності, інтелекту, стресостійкості й вольової саморегуляції від статі підтверджена. І в хлопців, і в дівчат однаково трапляються прояви сугестивної поведінки, перевага середніх показників розвитку інтелекту, стійкості у стресових ситуаціях і здатності до вольової саморегуляції, включаючи наполегливість і самовитримку.

Припущення стосовно існування зв'язку між особистісними характеристиками та піддатливістю до

впливу підтвердилося частково. Порівняльний аналіз коефіцієнтів кореляцій, отриманих на вибірках дівчат і хлопців, показав наявність статевих відмінностей під час установаження зв'язків сугестії з показниками вольової саморегуляції та стресостійкості: навіюваність у дівчат тим менша, чим більша в них здатність до володіння своїми почуттями й стресостійкість. У хлопців, на відміну від дівчат, показники кореляцій між зазначеними шкалами наближені до нульового значення, тобто на вираженість їхньої сугестивності не впливає ані воля, ані стресостійкість. Тому питання «Які ж фактори та особистісні характеристики впливають на сугестивність хлопців юнацького віку?» залишається відкритим і може стати темою подальших досліджень.

Література:

1. Тоффлер Э. Третья волна / пер. с англ. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2002. 776 с.
2. Бехтерев В.М. Внушение и его роль в общественной жизни. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 256 с.
3. Психологический словарь / под ред. В.В. Давыдова. Москва : Сфера, 1983. 718 с.
4. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія : підручник. Київ : Либідь, 1995. 400 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/414683.pdf.
5. Бех І.Д. Виховання особистості. Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 278 с.

Lohvinova D. V. Psychological peculiarities of expression of suggestive behavior in juvenile age

The modern world exists in a specific information space, which humanity creates and exploits in its own purposes. Well-developed information manipulation system based on suggestion principles and methods is the most influential for the younger generation.

The purpose of our research was to study the peculiarities of suggestive behavior in adolescence. We have assumed that the manifestation of suggestiveness and its expression are determined by the typological characteristics of a personality and don't have sex specific nature.

Among the tasks of the research it was to identify sex characteristics in the manifestation of suggestiveness indicators, volitional self-regulation, stress resistance and intelligence in those undergoing the test and to establish correlation between them with subsequent analysis and formulation of conclusions. The study of this problem was carried out on the basis of the analysis of the researches devoted to the consideration of psychological and psychophysiological mechanisms of suggestiveness in adolescence years and the use of diagnostic methods, such as: the method of detecting the level of suggestiveness "Five urgent tasks"; methodic of "The study of volitional self-regulation" by O.B. Zverkova and Ye.V. Aidman; the technique of "Level of resistance to stress" by F.T. Gottwald and W.Howald; a cultural-free R. Kettell Intelligence Test (KFIT) and a R. Kettell Multifactor Personal Questionnaire (16 RF). The validity of the study's findings was ensured through the use of the following statistical data processing methods: parametric criterion φ -Fisher test, parametric criterion t-Student test, r-Pearson correlation coefficient and criterion Z-transform by Fisher.

The research was conducted on the basis of the Separate department of Kostyantynivka Technical College of Lugansk National Agrarian University. 47 people (first-year and second-year students, aged between 16 and 21, including 23 boys and 24 girls) took part in the experiment.

As a result of the study, our hypothesis about the independence of the level of suggestibility, intelligence, stress tolerance and self-regulation of self-esteem from sex was confirmed. However, the analysis of the correlation between personality traits and susceptibility to influence revealed some sex differences: the greater girls' ability to cope with their feelings and the higher their stress resistance are, the lower suggestion they have. Unlike the girls, the boys correlation indices between these scales were close to zero, that is, the expression of their suggestiveness is not affected by either willpower or stress resistance.

Key words: suggestion, counter-suggestion, volitional self-regulation, stress resistance, intelligence, personal characteristics, adolescence.